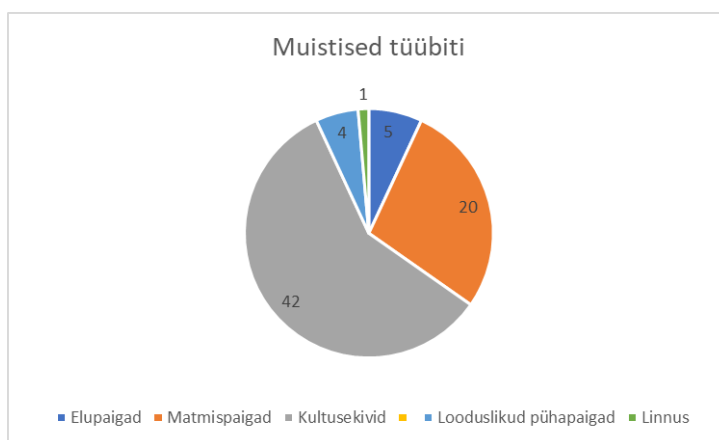

Tabel 1. Tapa arheoloogiamälestised tüübiti.

Muistise tüüp	Arv
Elupaigad	5
Matmispaigad	20
Kultusekivid	42
Looduslikud pühapaigad	4
Linnus	1

Planeerimisel arheoloogiapärandiga, sh ka ajalooliste looduslike pühapaikadega arvestamise hõlbustamiseks on maakasutusega seotud soovitatavad tegevused mälestistel ja meetmed maakasutuse negatiivse mõju leevendamiseks koondatud tabelisse (vt lisa 2). Mälestised on rühmitatud liigi kaupa (kindlustatud kohad, elupaigad, matmispaigad, pühapaigad, töö- ja suhtluspaigad).

Mälestistel ja nende kaitsevööndites tegutsemisel tuleb lähtuda muinsuskaitseadusest ning töid kavandades küsida tingimusi Muinsuskaitseametilt. Tabelis esitatud tegevused ja leevendusmeetmed on soovituslikud, kuid neid järgides on kõige paremini tagatud mälestiste säilimine maastiku ajalise mitmekihilisuse näitajana ning arheoloogilise kultuurikihi teabemahukus ajalooallikana.

Mälestistel ja kaitsevööndites ei ole maa senine sihtotstarbeline kasutus üldjuhul keelatud, kuid võimaliku arheoloogilise kultuurikihi säilimise ja väljakujunenud ajaloolise miljöö tagamiseks tuleb neil aladel arvestada seadusest tulenevate kitsendustega. Maakasutuse piirangud sõltuvad mälestise olemusest ja tüübist, arheoloogiamälestistel on kitsendused seotud kaeve- ja muude pinnasetöödega, samuti raietöödega, sest nende tegevuste käigus on oht kahjustada mälestise arheoloogilist kultuurikihti (pinnast) või mälestisele omast keskkonda. Reeglina on suurema ulatusega mälestistel (nt asulakohad) võimalik maa aktiivsem kasutus (nt maaharimine), väiksematel objektidel (kivikalmed, kääpad, kivid, kalmistud) passiivsem kasutus (heinamaa, karjamaa, metsamaa). Lisaks muinsuskaitse väärtustele võimaldavad arheoloogiamälestised aktiivse põllumajanduse piirkondades tagada suurte põllumassiivide liigendatust, mis on oluline ökoloogilise mitmekesisuse ja elurikkuse säilimiseks.

Tapa valla arheoloogiatundlike alade analüüs

Info arheoloogiliste leiukohtade ja uute muististe kohta on ajas pidevalt täienev ja uuenev. Igal aastal avastatakse uusi kohti, mis seni ei olnud teada ning teadmised meie varasema ajaloo kohta muutuvad järjest paremaks. Arheoloogiapärand on ainus allikas, mille kaudu saame teavet aja kohta, mil puudusid kirjalikud allikad, samuti on arheoloogilised allikad oluliseks täienduseks kirjalikele allikatele, st keskaja ja uusaja uurimisele. Mida vanem aeg, seda vähem on meieni jõudnud inimtegevuse jälgi, samuti nõuab erialateadmisi nende ära tundmine.

Kiviaja küttide-kalurite-korilaste asustus koondus peamiselt veekogude (järved, jõed, mererand) kallastele, mistõttu tuleb sellistel aladel kaevetöid tehes arvestada kunagiste elupaikade avastamise võimalusega. Kiviaja asustusjäljed on raskesti ära tuntavad, sest sageli viitavad kunagisele asula- või laagripaigale vaid 1-5 cm suurused töödeldud või töötlemata kivi-killud, luutükid ja kergesti purunevad savinõude katkendid.

Kiviaja lõpul alguse saanud viljelusmajanduslikule elulaadile mindi Eestis valdavalt üle pronksiaja jooksul, mil elanikkond muutus järk-järgult suhteliselt paikseks. Pronksi- ja varase rauaaja asustus oli arvatavasti väga hajus, üksiktaluline, ehitised puidust. Sellised rajatised ei jäta maapinda püsivaid jälgi, mistõttu on neid elupaiku väga raske avastada – jälgedeks võivadki olla vaid põlenud kivi- ja savinõude killud ja loomaluude tükid.

Rauaaja jooksul asustuspilt muutus, tekkisid suuremad külad koos neid ümbritsevate põlispõldudega. Need külad on sageli kasutusel veel tänapäevalgi, mistõttu toona tekkinud arheoloogiline kultuurikiht pole kuigi hästi säilinud: pidevalt on ehitatud uusi maju, mõne talu mahajätmisel on see põlluks küntud jne. Samas võib kuskil maapõues künnikihi all olla säilinud kunagisi hoonepõhju, koldeasemeid, ära visatud või kaotsi läinud esemeid, kurjade aegade eest maasse peidetud väärtvara. Keskaja ja uusaja jooksul on asustus laienenud, mõisate rajamise käigus on pidanud talud ja külad nii mitmeski paigas nihkuma paremate põllumaade äärealadele.

Inimese elupaikadega on alati tihedalt seotud ka matmispaigad. Matusekombestik on aastatuhandete jooksul olnud väga erinev: oma kodakondseid on maetud eri asendites (siruli, kägaras) maahaudadesse, millest maa peale püsivaid jälgi ei jää; pronksiajast saadik on rajatud ka maapealsete rajatistega kalmeid: kividest (kivikalmed) ja pinnasest (kääpad). Surnuid on nii põletatud, kui ka laibana maetud. Keskajal sai ristiusu vastu võtmisel valdavaks kristlik matusekombestik, kuid püsima jäid külakalmistud – kõiki surnuid ei viidud kihelkonnakirikute juurde kalmistule. Seetõttu on oluline tähele panna vanade külade läheduses olevaid liivaseid künkaid, sest need võivad olla olnud kunagi kasutusel matmispaikadena.

Andmestik

Tapa valla arheoloogiatundlike alade prognoos põhineb järgmiste allikate analüüsil: Tartu Ülikooli arheoloogilise ja pärimusliku kohainfo andmebaasis registreeritud teated, hobiotsijate otsinguaruannetes edastatud leiuinfo¹, info külade esmamainimise kohta² ning Maa-ameti

¹ Informatsioon Muinsuskaitseametis

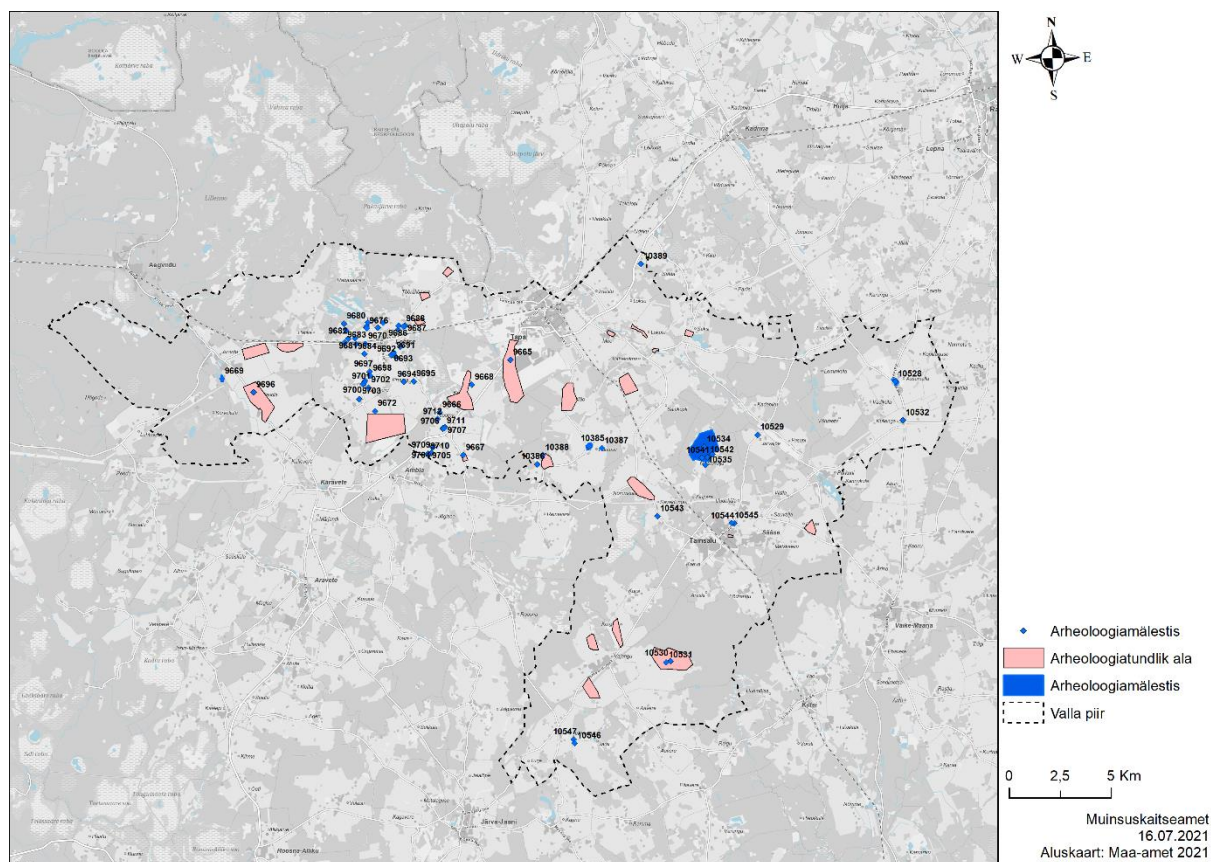
² Eesti kohanimeraamat <https://www.eki.ee/dict/knr/>

geoportaalis kätte saadavad ajaloolised kaardid³. Muinsuskaitseamet teostab järjest ajalooliste looduslike pühapaikade inventuuri, uue info selgudes edastatakse see vallale.

Üks olulisemaid allikaid, kuhu on koondatud info mitte kaitse all olevate arheoloogiliste muististe kohta on Tartu Ülikooli arheoloogilise ja pärimusliku kohainfo andmebaas. Lisaks juba kaitse all olevatele mälestistele on andmebaasis teateid mitmete muinas- ja keskaegsete asulakohtade ning arheoloogiliste leiupaikade, matmispaikade, kirikuasemete ja looduslike pühapaikade kohta. Paljusid kohti pole arheoloogid maastikul jõudnud veel uurida ega piiritleda, seetõttu pole suur osa nendest mälestist nimekirja jõudnud.

Eesti kohanimerahamatu andmeil on Tapa valla varaseimate külade esmamainimine peamiselt Liivi sõja järgsest ajast 16. sajandi lõpul või 17. sajandi algusest. Üksikute külade esmamainimine allikates on toimunud 15. sajandi dokumentides, enamasti seoses maade jagamisega. Paljusid külasid on mainitud esmakordselt ka 18., 19. ja 20. sajandil. Arheoloogiapärandi prognoosimisel võetakse arvesse esmajoones külad, mille esmamainimine jääb 15.-17. sajandisse.

Alates 2011. aastast on Tapa vallast Muinsuskaitseametini jõudnud hobitsijate leide, mille hulgas on esemeid või nende katkeid varasest metalliajast kuni uusajani. Lisaks leidudele on arheoloogiapärandi prognoosimise mõttes oluline info ka see, kus hobitsijad otsimas käivad. 1. maist 2019. aastal peavad hobitsijad oma otsingule minekust saatma Muinsuskaitseametile teavituse – otsinguteateid on sellest ajast alates Tapa vallast saadetud sadakond.

Joonis 2. Tapa valla arheoloogiatundlikud alad.

³ peamiselt Schmidt Eestimaa / Rückeri Liivimaa aluskaardid (XIX saj. / 1884)

Ülal kirjeldatud andmeid arvesse võttes kanti kaardile 24 suuremat või väiksemat piirkonda (joonis 2), mille kohta on registreeritud erinevaid arheoloogiateateid ning uute muististe avastamise tõenäosus on suur.

Arheoloogiatundlike alade prognoosist tulenevad ettepanekud üldplaneeringule

Osad arheoloogiamälestised on maa peal nähtavad (kivikalmed, kääpad, linnused jmt), samas kui teisi (nt asulakohad, maa-alused kalmistud jmt) ei ole võimalik pelgalt vaatluse põhjal maastikust eristada. Arheoloogiamälestiste iseloomulikuks tunnuseks on arheoloogiline kultuurkiht, mis maapiirkondades on enamasti äärmiselt õhuke (keskmiselt 10-50 cm) ja asetseb kohe huumuskihi all. Arheoloogiapärand ei sega üldjuhul inimeste igapäevaelu, sest tavapäraste tegevuste käigus ei kaevata künnikihist sügavamale, mistõttu ei sattuta ka kohal ladestunud ja tänini säilinud arheoloogilistele kihtidele. Kui aga mõnes paigas kavandatakse suuremat ehitustööd või kaevandamist, siis maastik muutub pöördumatult ja aastasade jooksul ladestunud pinnasekihid hävivad või pööratakse segamini.

Tuginedes nii kaitsealustele mälestistele, varasemalt teada olevale infole mitte kaitse all olevatest objektidest ning asjaolule, et arheoloogide, hobiotsijate ja koduloohuviliste inimeste tegevus toob igal aastal juurde uut infot arheoloogiliste paikade kohta, mida ei jõuta kaitse alla võtta, tuleb riigil ja kohalikul omavalitsusel arheoloogiapärandi hävimise vältimiseks tagada meetmed selle kaitseks (MuKS § 76 lg 1).

Muinsuskaitseameti poolt tehtava arheoloogiatundlike alade analüüsi abil on võimalik vähendada arheoloogiapärandi hävimise riski ehitustegevust kavandatavates kohtades, kuid arvestada tuleb sellega, et seni avastamata ja prognoosimata muistised võib välja tulla ka väljaspool mälestisi ja arheoloogiatundlikke alasid. Seetõttu tuleb:

1) KMH kohustusega tegevuste kavandamisel (ka juhul kui KMH nõudest loobutakse) alati eelnevalt Muinsuskaitseametiga kooskõlastada arheoloogilise uuringu läbiviimise vajadus (MuKSi § 31 lg 3);

2) prognoositud arheoloogiatundlikel aladel (45 kohta) tuleb kohalikul omavalitsusel küsida planeeringu või ehitise kavandamisel Muinsuskaitseameti arvamust arheoloogilise uuringu läbiviimise vajaduse kohta, kui:

- **algatatakse detailplaneeringut;**
- **ehitiste alla jääva kaevatava ala pindala on enam kui 500 m².**

Lisaks tuleb nii üldplaneeringus esitatud arheoloogiatundlikel aladel kui ka mujal arheoloogiapärandi avastamisel tagada arheoloogiapärandi kaitseks muinsuskaitseaduses ette nähtud tegevused (vt § 31). Üldplaneeringu kaardil on esitatud arheoloogiatundlikud alad 2021. aasta seisuga, kuhu planeeringu või ehitise kavandamisel tuleb kohalikul omavalitsusel küsida Muinsuskaitseameti arvamust arheoloogilise uuringu läbiviimise vajaduse kohta.

Kuna nimetatud info on ajas täienev, siis edaspidi on kavas arheoloogiatundlike alade ajakohast infot kajastada loodavas Muinsuskaitseameti veebirakenduses.

LISA 1. Tapa valla arheoloogiamälestised ning nende kaitse alla võtmise otsused/määrused.

Reg. Nr	Nimi registris	Esmase kaitse kuupäev	Esmase kaitse dokument
9665	Kalmistu "Männimägi"	16.10.1985	Paide rajooni RSN Täitevkomitee otsus nr 273
9666	Kultusekivi	21.09.1983	Paide rajooni RSN Täitevkomitee otsus nr 277
9667	Kultusekivi	21.09.1983	Paide rajooni RSN Täitevkomitee otsus nr 277
9668	Kultusekivi	21.09.1983	Paide rajooni RSN Täitevkomitee otsus nr 277
9669	Linnus	31.12.1964	Eesti NSV Ministrite Nõukogu määrus nr 573
9670	Kultusekivi	21.09.1983	Paide rajooni RSN Täitevkomitee otsus nr 277
9671	Kultusekivi „Ristikivi"	31.12.1964	Eesti NSV Ministrite Nõukogu määrus nr 573
9672	Kultusekivi	21.09.1983	Paide rajooni RSN Täitevkomitee otsus nr 277
9673	Kultusekivi	21.09.1983	Paide rajooni RSN Täitevkomitee otsus nr 277
9674	Kultusekivi	21.09.1983	Paide rajooni RSN Täitevkomitee otsus nr 277
9675	Kultusekivi	21.09.1983	Paide rajooni RSN Täitevkomitee otsus nr 277
9676	Kultusekivi	21.09.1983	Paide rajooni RSN Täitevkomitee otsus nr 277
9677	Kultusekivi	21.09.1983	Paide rajooni RSN Täitevkomitee otsus nr 277
9678	Kultusekivi	21.09.1983	Paide rajooni RSN Täitevkomitee otsus nr 277
9679	Kultusekivi	21.09.1983	Paide rajooni RSN Täitevkomitee otsus nr 277
9680	Kultusekivi	21.09.1983	Paide rajooni RSN Täitevkomitee otsus nr 277
9681	Kultusekivi	21.09.1983	Paide rajooni RSN Täitevkomitee otsus nr 277
9682	Kultusekivi	21.09.1983	Paide rajooni RSN Täitevkomitee otsus nr 277
9683	Kultusekivi	21.09.1983	Paide rajooni RSN Täitevkomitee otsus nr 277
9684	Kultusekivi	21.09.1983	Paide rajooni RSN Täitevkomitee otsus nr 277
9685	Kultusekivi	21.09.1983	Paide rajooni RSN Täitevkomitee otsus nr 277

9686	Kultusekivi	21.09.1983	Paide rajooni RSN Täitevkomitee otsus nr 277
9687	Kultusekivi	21.09.1983	Paide rajooni RSN Täitevkomitee otsus nr 277
9688	Kultusekivi	21.09.1983	Paide rajooni RSN Täitevkomitee otsus nr 277
9689	Kultusekivi	21.09.1983	Paide rajooni RSN Täitevkomitee otsus nr 277
9690	Kultusekivi	21.09.1983	Paide rajooni RSN Täitevkomitee otsus nr 277
9691	Kultusekivi	21.09.1983	Paide rajooni RSN Täitevkomitee otsus nr 277
9692	Kultusekivi	21.09.1983	Paide rajooni RSN Täitevkomitee otsus nr 277
9693	Kultusekivi	21.09.1983	Paide rajooni RSN Täitevkomitee otsus nr 277
9694	Kultusekivi	21.09.1983	Paide rajooni RSN Täitevkomitee otsus nr 277
9695	Kultusekivi	21.09.1983	Paide rajooni RSN Täitevkomitee otsus nr 277
9696	Asulakoht	21.09.1983	Paide rajooni RSN Täitevkomitee otsus nr 277
9697	Kultusekivi	21.09.1983	Paide rajooni RSN Täitevkomitee otsus nr 277
9698	Kultusekivi	21.09.1983	Paide rajooni RSN Täitevkomitee otsus nr 277
9699	Kultusekivi	21.09.1983	Paide rajooni RSN Täitevkomitee otsus nr 277
9700	Kultusekivi	21.09.1983	Paide rajooni RSN Täitevkomitee otsus nr 277
9701	Kultusekivi	21.09.1983	Paide rajooni RSN Täitevkomitee otsus nr 277
9702	Kultusekivi	21.09.1983	Paide rajooni RSN Täitevkomitee otsus nr 277
9703	Kultusekivi	21.09.1983	Paide rajooni RSN Täitevkomitee otsus nr 277
9704	Kivikalme	11.01.1978	Paide rajooni RSN Täitevkomitee otsus nr 8
9705	Kivikalme	21.09.1983	Paide rajooni RSN Täitevkomitee otsus nr 277
9706	Kivikalme	11.01.1978	Paide rajooni RSN Täitevkomitee otsus nr 8
9707	Kivikalme	11.01.1978	Paide rajooni RSN Täitevkomitee otsus nr 8
9709	Kultusekivi	21.09.1983	Paide rajooni RSN Täitevkomitee otsus nr 277

9710	Kultusekivi	11.01.1978	Paide rajooni RSN Täitevkomitee otsus nr 8
9711	Kultusekivi	11.01.1978	Paide rajooni RSN Täitevkomitee otsus nr 8
9712	Kultusekivi	21.09.1983	Paide rajooni RSN Täitevkomitee otsus nr 277
10385	Asulakoht	14.01.1988	Rakvere Rajooni RSN Täitevkomitee otsus nr 162
10386	Hiiekaev	26.03.1976	Rakvere Rajooni TSN Täitevkomitee korraldus nr 82-k
10387	Kivikalme "Toomamägi"	14.01.1988	Rakvere Rajooni RSN Täitevkomitee otsus nr 162
10388	Ohvrikivi	26.03.1976	Rakvere Rajooni TSN Täitevkomitee korraldus nr 82-k
10389	Kalmistu	26.03.1976	Rakvere Rajooni TSN Täitevkomitee korraldus nr 82-k
10528	Asulakoht	14.01.1988	Rakvere Rajooni RSN Täitevkomitee otsus nr 162
10529	Kivikalme	26.03.1976	Rakvere Rajooni TSN Täitevkomitee korraldus nr 82-k
10530	Hiiemägi	26.03.1976	Rakvere Rajooni TSN Täitevkomitee korraldus nr 82-k
10531	Ohvrikivi	26.03.1976	Rakvere Rajooni TSN Täitevkomitee korraldus nr 82-k
10532	Asulakoht	14.01.1988	Rakvere Rajooni RSN Täitevkomitee otsus nr 162
10533	Asulakoht	19.07.1984	Rakvere Rajooni RSN Täitevkomitee otsus nr 162
10534	Kalmeväli	26.03.1976	Rakvere Rajooni TSN Täitevkomitee korraldus nr 82-k
10535	Kalmistu "Kalmumägi"	19.07.1984	Rakvere Rajooni RSN Täitevkomitee otsus nr 162
10536	Kivikalme	31.12.1964	Eesti NSV Ministrite Nõukogu määrus nr 573
10537	Kivikalme	31.12.1964	Eesti NSV Ministrite Nõukogu määrus nr 573
10538	Kivikalme	31.12.1964	Eesti NSV Ministrite Nõukogu määrus nr 573
10539	Kivikalme	31.12.1964	Eesti NSV Ministrite Nõukogu määrus nr 573
10540	Kivikalme	31.12.1964	Eesti NSV Ministrite Nõukogu määrus nr 573
10541	Kultusekivi	19.07.1984	Rakvere Rajooni RSN Täitevkomitee otsus nr 162
10542	Kultusekivi	19.07.1984	Rakvere Rajooni RSN Täitevkomitee otsus nr 162

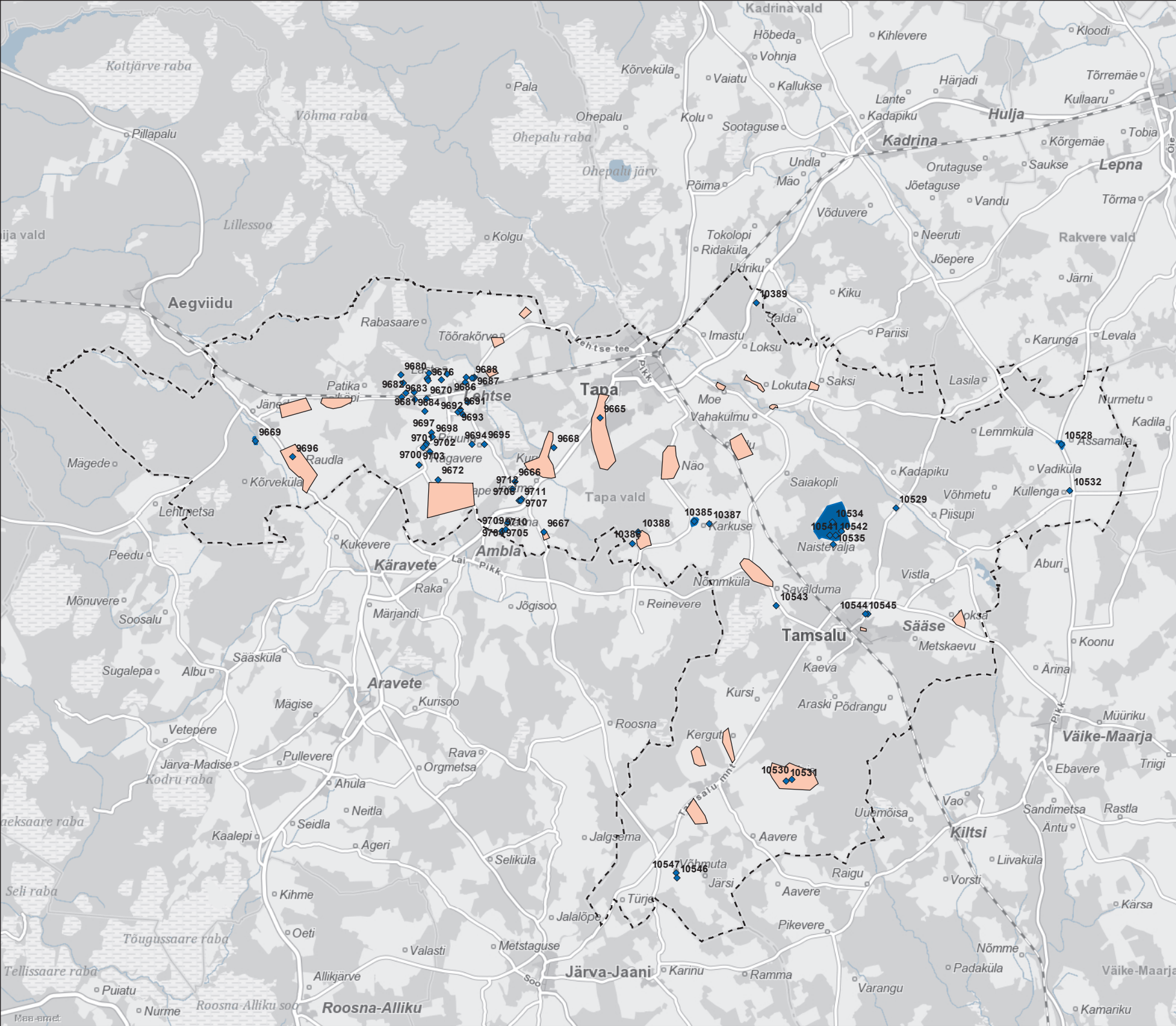
10543	Kalmistu "Surnumägi"	26.03.1976	Rakvere Rajooni TSN Täitevkomitee korraldus nr 82-k
10544	Kalmeväli	31.12.1964	Eesti NSV Ministrite Nõukogu määrus nr 573
10545	Kivikalme	31.12.1964	Eesti NSV Ministrite Nõukogu määrus nr 573
10546	Kivikalme	19.07.1984	Rakvere Rajooni RSN Täitevkomitee otsus nr 162
10547	Kivikalme "Kalmuküngas"	26.03.1976	Rakvere Rajooni TSN Täitevkomitee korraldus nr 82-k

Lisa. Maakasutusega seotud soovitavad tegevused mälestistel ja meetmed maakasutuse negatiivse mõju leevendamiseks.

ARHEOLOOGIAMÄLESTISED		TEGEVUSED	ASUKOHT MAASTIKUL					
LIIK	TÜÜP		METS	ROHUMAA	PÕLLUMAA	ÕUEALA	SOOSAAR/RABA	VEEKOGU
KINDLUSTATUD KOHAD	LINNUS / KINDLUSTATUD ASULA/KESKAEGNE LINNUS	SOOVITAVAD, SOBILIKUD, VAJALIKUD	Üldjuhul kogukondlik pärandipaik, sobib kultuuri- ja loodusturismi objektiks; maa senisel sihtotstarbelisel kasutamisel arheoloogilisi väärtusi säilitavate erisustega arvestamine. Keskaegsete linnuste puhul maapinnal nähtavate müüride konserveerimine; puude ja põõsaste kasvu piiramine, võimalusel vähemalt üks kord aastas niitmine; olemasolevate jalgradade ja linnusele juurdepääsu tagavate treppide korrashoid, infotahvlite paigaldamine ja korrashoid, vajadusel tegevuskava koostamine.					
		MEETMED MAAKASUTUSE NEGATIIVSE MÕJU LEEVENdamISEKS	Töödel maapinna mitte kahjustamine (sh raietööd, metsamaa ettevalmistus jms); Mootorsõidukite juurdepääsu piiramine. Rekonstruktsioone, vaateid segavaid väikevorme või ehitisi linnusele ja selle põhivaatesuundadesse mitte kavandamine.					
	PELGUPAIK	SOOVITAVAD, SOBILIKUD, VAJALIKUD	Sobib kultuuri- ja loodusturismi objektiks; maa senisel sihtotstarbelisel kasutamisel arheoloogilisi väärtusi säilitavate erisustega arvestamine; olemasolevate jalgradade korrashoid, infotahvlite paigaldamine ja korrashoid				Sobib kultuuri- ja loodusturismi objektiks; maa senine sihtotstarbeline kasutamine, sh väärtusi säilitavate erisustega arvestamine; olemasolevate jalgradade korrashoid, infotahvlite paigaldamine ja korrashoid	
		MEETMED MAAKASUTUSE NEGATIIVSE MÕJU LEEVENdamISEKS	Olemasoleva keskkonna säilitamine; mootorsõidukite juurdepääsu piiramine.				Olemasoleva keskkonna säilitamine; mootorsõidukite juurdepääsu piiramine.	
ELUPAIGAD	ASULAKOHT	SOOVITAVAD, SOBILIKUD, VAJALIKUD	Maa senisel sihtotstarbelisel kasutamisel arheoloogilisi väärtusi säilitavate erisustega arvestamine, otsene hooldusvajadus puudub	maa senisel sihtotstarbelisel kasutamisel arheoloogilisi väärtusi säilitavate erisustega arvestamine, otsene hooldusvajadus puudub; võib kasutada rohusööjate karjamaana	maa senisel sihtotstarbelisel kasutamisel arheoloogilisi väärtusi säilitavate erisustega arvestamine, otsene hooldusvajadus puudub	maa senisel sihtotstarbelisel kasutamisel arheoloogilisi väärtusi säilitavate erisustega arvestamine, otsene hooldusvajadus puudub; külaplatsina kasutamine;		
		MEETMED MAAKASUTUSE NEGATIIVSE MÕJU LEEVENdamISEKS	Töödel maapinna mitte kahjustamine (sh raietööd, metsamaa ettevalmistus jms)	Võib kasutada rohusööjate karjamaana	Tavapärasest künnikihist (20-30 cm) sügavamale minevate maaharimisviiside mitte kasutamine	Kui on vajadus uute ehitiste rajamiseks, tuleb kaevetööde alal tagada uuring.		
	KIVIAJA ASULAKOHT	SOOVITAVAD, SOBILIKUD, VAJALIKUD	Sobib kultuuri- ja loodusturismi objektiks; maa senisel sihtotstarbelisel kasutamisel arheoloogilisi väärtusi säilitavate erisustega arvestamine, otsene hooldusvajadus puudub; infotahvlite paigaldamine ja korrashoid.					
		MEETMED MAAKASUTUSE NEGATIIVSE MÕJU LEEVENdamISEKS	Töödel maapinna mitte kahjustamine (sh raietööd, metsamaa ettevalmistus jms) Ehitisi mitte kavandada.		Tavapärasest künnikihist (20-30 cm) sügavamale minevaid maaharimisviise mitte kasutada. Ehitisi mitte kavandada.	Üldjuhul uusi ehitisi mitte kavandada. Kui on vajadus uute ehitiste rajamiseks, tuleb kaevetööde alal tagada uuring.	Tegevusi mitte kavandada, olemasoleva keskkonna säilitamine	Mitte teostada süvendustöid
	JÄRVEASULA	MEETMED MAAKASUTUSE NEGATIIVSE MÕJU LEEVENdamISEKS						Mitte teostada süvendustöid
MATMISPAIGAD	KIVIKALME / KÄÄBAS / KALMEVÄLI	SOOVITAVAD, SOBILIKUD, VAJALIKUD	Sobib kultuuri- ja loodusturismi objektiks; mälestisi ümbritseva maa senisel sihtotstarbelisel kasutamisel arheoloogilisi väärtusi säilitavate erisustega arvestamine; üldjuhul (kui tegemist pole kompleksmälestisega koos loodusliku pühapaigaga; märgitud tabelis eraldi) regulaarsed hooldusraied ja võsa kasvamise piiramine; soovitav on poollooduslike koosluste taastamine; hoolduse tagamiseks võib kivikalmete / kääbaste piirkondi kasutada väiksemate rohusööjate karjamaana; infotahvlite paigaldamine ja korrashoid, olemasolevate radade korrashoid					

		MEETMED MAAKASUTUSE NEGATIIVSE MÕJU LEEVENdamISEKS	Töödel maapinna mitte kahjustamine (sh raietööd, metsamaa ettevalmistus jms); tormimurdu põhjustavate tingimuste ära hoidmata. Ehitisi mitte kavandada.		Kivikalmete / kääbaste alal on maaharimine keelatud. Vähemalt 5 m mälestise välispiirist mitte künda. Põllutööde käigus kalme / kääpa kõrvale kive, pinnast, risu mitte kuhjata. Juba kuhjatud põllukivid võib eemaldada kaasates arheoloogi.	Uusi rajatise mälestise alale mitte kavandada		
	KALMISTU	SOOVITAVAD, SOBILIKUD, VAJALIKUD	Üldjuhul kogukondlik pärandipaik, sobib kultuuri- ja loodusturismi objektiks; maa senisel sihtotstarbelisel kasutamisel arheoloogilisi väärtusi säilitavate erisustega arvestamine; kui tegemist pole kompleksmälestisega koos loodusliku pühapaigaga võib teha hooldusraieid ja võsa kasvu piirata, võib kasutada rohusööjate karjamaana		Kavandada kündmise lõpetamist ja kalmistu ala püsirohumaaks või metsamaaks kujundamist, et vältida seni säilinud inimjäänuste ja hauapanuste edasist lõhkumist ja pinnase erodeerumist.	Maa senisel sihtotstarbelisel kasutamisel arheoloogilisi väärtusi säilitavate erisustega arvestamine		
		MEETMED MAAKASUTUSE NEGATIIVSE MÕJU LEEVENdamISEKS	Uuendusraieid mälestise alal mitte kavandada, et tagada võimalikult vähene sekkumine ja kalmistu säilimine väljakujunenud metsases keskkonnas, hooldusraiet võib teha määral, mis ei kahjusta maapinda ja väljakujunenud miljööd.	Töödel maapinna mitte kahjustamine; Ehitisi mitte kavandada.	Tavapärasest künnikihist (20-30 cm) sügavamale minevaid maaharimisviise mitte kasutada. Ehitisi mitte kavandada.	Üldjuhul uusi ehitisi mitte kavandada. Kui on vajadus uute ehitiste rajamiseks, tuleb kaevetööde alal tagada uuring.		

ARHEOLOOGIAMÄLESTISED		TEGEVUSED	ASUKOHT MAASTIKUL					
LIIK	TÜÜP		METS	ROHUMAA	PÕLLUMAA	ÕUEALA	SOOSAAR/RABA	VEEKOGU
PÜHAPAIGAD	AJALOOLISED LOODUSLIKUD PÜHAPAIGAD (OHVRIKIVID, - ALLIKAD, HIIEKOHAD)	SOOVITAVAD, SOBILIKUD, VAJALIKUD	Võimalikult vähene inimsekkumine; traditsioonilise kasutuse tagamine; üldjuhul sobib kultuuri- ja loodusturismi objektiks; olemasolevate jalgradade korrashoid, infotahvlite paigaldamine ja korrashoid; heina, põllu- ja karjamaadel paikneva looduslike pühapaikade hoolduseks sobib kõige paremini karjatamine ja niitmine; sobib vähene võsa piiramine, et parandada mälestise külastavust; künnipõllu all olevate looduslike pühapaikade alal on soovitatav kavandada kündmise lõpetamist ja ala püsirohumaaks või metsamaaks kujundamist					
		MEETMED MAAKASUTUSE NEGATIIVSE MÕJU LEEVENdamISEKS	Metsase keskkonna säilitamine; ajalooliste teede mahu ja kulgemis säilitamine, uute kraavide vm rajatiste planeerimise vältimine.	Ajalooliste teede mahu ja kulgemis säilitamine, uute kraavide vm rajatiste planeerimise vältimine.	Tavapärasest künnikihist (20-30 cm) sügavamale minevaid maaharimisviise mitte kasutada. Ehitisi mitte kavandada.	Üldjuhul uusi ehitisi mitte kavandada	Metsase keskkonna säilitamine; ajalooliste teede mahu ja kulgemis säilitamine, uute kraavide vm rajatiste planeerimise vältimine.	Mitte teostada süvendustöid
	KULTUSEKIVI / LOHUKIVI	SOOVITAVAD, SOBILIKUD, VAJALIKUD	Sobib kultuuri- ja loodusturismi objektiks; maa senisel sihtotstarbelisel kasutamisel arheoloogilisi väärtusi säilitavate erisustega arvestamine; infotahvlite paigaldamine ja korrashoid; mälestiseni viivate teede korrashoid.					
		MEETMED MAAKASUTUSE NEGATIIVSE MÕJU LEEVENdamISEKS	Piirata puude ja põõsaste kasvu vahetult kivi läheduses, et vältida juurtest tingitud lõhkumist, huumuse kuhjumist kivile ning vaadeldavuse kadumist		Künnitegevus suunata mälestisest minimaalselt 5 m kaugusele; piirata puude ja põõsaste kasvu vahetult kivi läheduses, et vältida juurtest tingitud lõhkumist, huumuse kuhjumist kivile ning vaadeldavuse kadumist; Põllutööde käigus kultusekivi juurde põllukive, pinnast jm risu mitte kuhjata. Juba kuhjatud põllukivid võib eemaldada kaasates arheoloogi.	Piirata puude ja põõsaste kasvu vahetult kivi läheduses, et vältida juurtest tingitud lõhkumist, huumuse kuhjumist kivile ning vaadeldavuse kadumist		
TÖÖ- JA SUHTLUSPAIGAD	SADAMAKOHT / RAUASULATUSKOHT / MUISTSED PÕLLUD	SOOVITAVAD, SOBILIKUD, VAJALIKUD	Maa senisel sihtotstarbelisel kasutamisel arheoloogilisi väärtusi säilitavate erisustega arvestamine, otsene hooldusvajadus puudub					
		MEETMED MAAKASUTUSE NEGATIIVSE MÕJU LEEVENdamISEKS			Tavapärasest künnikihist (20-30 cm) sügavamale minevaid maaharimisviise mitte kasutada. Ehitisi mitte kavandada.	Üldjuhul uusi ehitisi mitte kavandada. Kui on vajadus uute ehitiste rajamiseks, tuleb kaevetööde alal tagada uuring.		
	MUISTNE TEE / PAKKTEE	SOOVITAVAD, SOBILIKUD, VAJALIKUD	Maa senisel sihtotstarbelisel kasutamisel arheoloogilisi väärtusi säilitavate erisustega arvestamine, otsene hooldusvajadus puudub					
		MEETMED MAAKASUTUSE NEGATIIVSE MÕJU LEEVENdamISEKS	Töid tehes ei tohi maapinda kahjustada. Ehitisi ja uusi turbakaevandusi mitte kavandada. Veerežiimi mitte muuta, et orgaanilise materjali säilimiseks vajalik keskkond oleks tagatud.					

0 2,5 5 Km